

شاخصه های حیات طیبه در سبک زندگی خانوادگی

زهرا عسکری و سیده فاطمه زهرا ارجمند

چکیده

حیات طیبه در حقیقت پیدایش حیاتی فوق حیات معمولی است که با برخورداری از نورانیت و با اتصاف به ایمان و عمل صالح برای انسان پدید می آید و برخاسته از مرتبه بالایی روح انسانی است. در قرآن کریم تنها یک بار به صراحت از آن یاد شده است اما در آیات قرآن اشارات زیادی به حیات طیبه شده است. در این پژوهش بررسی جایگاه خانواده در سبک زندگی اسلامی و ایجاد حیات طیبه از دیدگاه قرآن کریم انجام شده است. به این منظور، با استفاده از روش توصیفی تحلیلی، آیات مربوط استخراج و مورد تحلیل قرار گرفت و شاخص های سبک زندگی اسلامی در خانواده در ابعاد دینی و اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی، و عقلانی معرفی شده است. یافته ها حاکی از آن است که ایمان و عمل صالح، ملاک و معیار اساسی سبک زندگی اسلامی و دستیابی به حیات طیبه است. از آن جا که موضوع سبک زندگی اسلامی و نیز قانون مند کردن آن برای همه بشریت، آن گونه که شایسته باشد، چندان مورد توجه قرار نگرفته است، پژوهش در حیات طیبه که یک اصطلاح قرآنی است و بررسی ویژگی های زندگی مرتبط با آن می تواند ما را به سبک زندگی مورد قبول اسلام رهنمون سازد. این مقاله در صدد پاسخگویی به این سوالات است که: حیات طیبه چیست؟ و شاخصه های آن در قرآن و روایات

چه می باشد؟ راه های دستیابی به حیات طیبه چه می باشد؟ که در پایان به این نتیجه خواهیم رسید که قرآن کریم پاسخگویی تمام نیازهای انسان در همه حوزه های زندگی اوست و با بیان سبک زندگی اسلامی، ضرورت استنباط سبک زندگی از قرآن بیشتر آشکار می شود که خداوند سبحان به غیر از زندگی دنیوی، زندگی دیگری را برای انسان مطرح می کند که نتیجه آن کمال وجود آدمی و تحقق بخشیدن اغراض روحی و معنوی انسان که هدف آن رستگاری و فلاح و نجات است.

کلید واژه ها: حیات طیبه، قرآن کریم، سبک زندگی خانوادگی.

مقدمه

قرآن کریم کامل ترین کتاب آسمانی است که خدای متعال برای هدایت انسان ها نازل کرده است از دیدگاه قرآن هدف نهایی زندگی، تقرب به خداوند است و هیچ هدفی متعالی تر از آن وجود ندارد؛ زیرا تقرب به خداوند رسیدن به همه، کمالات، زیبایی ها لذت ها و سعادت ابدی است. حیات طیبه از مفاهیم کلیدی قرآن کریم در تبیین سبک زندگی اسلامی است. از این رو به خانواده به عنوان مرکز توجه احکام، حقوق، آداب و اخلاق، اهتمام ویژه ای داشته و نقش و جایگاه آن را با آموزه ها و دستورهای متعدد، تحکیم بخشیده است. برای اینکه خانواده بتواند در مسیر ایجاد حیات طیبه حرکت کند، آیات بسیاری آورده شده است. بهره گیری از این آیات و عمل مطابق با آن می تواند سبک زندگی خانواده را به معنای واقعی اسلامی نماید. ارزش حقیقی انسان و رسیدن او به مقام خلیفه الهی در گرو حیات

طیبه است. بنابراین باید روش و سبک زندگی خود را چنان قرار دهیم که به این هدف دست یابیم و چنانچه این هدف محقق شود و شیوه و سبک زندگی فرد بر پایه تقرب به خداوند ترسیم شود، انسان طعم حیات طیبه را پیدا می کند و پایدار و فناپذیر می شود از آن جا که ارائه سبک زندگی اسلامی با شیوه سیستماتیک و نیز قانونمند کردن آن برای همه بشر آن گونه که شایسته این هدف باشد چندان مورد توجه قرار نگرفته، پژوهش در حیات طیبه که اصطلاحی قرآنی است و بررسی ویژگیهای زندگی مرتبط با آن می تواند ما را به سبک زندگی مورد قبول اسلام رهنمون سازد. مفهوم حیات طیبه از مفاهیمی است که تنها یک بار در قرآن آمده است. سوره مبارکه نحل آیه نورانی ۹۷ (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) هر کس از مرد یا زن کار شایسته کند و مومن باشد قطعاً او را با زندگی پاکیزه‌ای حیات می‌بخشیم و مسلماً به آنان بهتر از آنچه انجام می‌دادند پاداش خواهیم داد. انسانی که دارای موهبت حیات طیبه است هر چند ظواهر حرکات و اعمالش همانند دیگران است، شعور و اراده‌های برتر از دیگران دارد و علاوه بر حیات نباتی و حیوانی از حیات انسانی نیز برخوردار است. زندگی چنین انسانی که تحت ولایت الهی است در پرتو قناعت و رضایت به قضای الهی و با استمداد از طاعات و عبادات سرشار از نشاط و امنیت و سعادت است. یافته‌ها حاکی از آن است که ایمان و عمل صالح، ملاک و معیار اساسی سبک زندگی اسلامی و دستیابی به حیات طیبه است. حیات طیبه و لقای پروردگار هر دو با ایمان و عمل صالح به دست می‌آید از آن جهت که حیات سبب حس و حرکت در همه موجودات

است، حیات طیبه نیز سبب شهود حق تعالی و سیر در تجلیات انوار الهی و سبک زندگی جدید نورانی برای آدمی می شود. پیشینه موضوع حیات طیبه در جهان اسلام با نزول وحی و عمل به دستورات خدای یگانه در سایه نورافشان ادیان الهی به خصوص دین اسلام برمی گردد. حیات طیبه مقصد و مقصود انبیا و رسولان الهی و دعوت اولیا و صالحان بوده است. در این پژوهش می کوشد با درنگ درآیه ۹۷ سوره مبارکه نحل و دیگر آیات قرآن شاخصه های حیات طیبه بررسی کرد.

حیات طیبه در لغت و اصطلاح

واژه حیات در مقابل موت به معنای زندگی و زنده بودن است و آن را نیروی رشد و حرکت و احساس نیز گفته اند.^۱ حیات در نظر قرآن کریم اعم از حیات نباتی حیوانی و انسانی است حیات مقابل مرگ و از آثار آن تحرک و تجسس حس کردن است.^۲ و عبارت از خصوصیتی در موجود که مبدا و منشا ادراک و فعل باشد.^۳ حیات از مخلوقات خداوند است: (الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ)^۴ که دو معنا دارد: یکی «حیات» در برابر مرگ و دیگری «حیا» نقطه مقابل وقاحت و بی شرمی، ولی بعضی از محققان هر دو را به یک ریشه بازگردانده و گفته اند حیا و استحیا نیز نوعی طلب حیات و سلامت است در برابر وقاحت و بی شرمی که نوعی از دست دادن زندگی و سلامت شمرده می شود. در قرآن چندین بار در کنار

^۱ راغب اصفهانی، ۱۴۰۴ق: ۲۶۹.

^۲ مصطفوی، ۱۳۶۰: ج، ۳۷۶.

^۳ قرشی ۱۳۷۲: ج ۵، ۲۱۳.

^۴ ملک/ ۲.

دنیا آمده است، در خصوص زندگی دنیا، قرآن کریم پرهیزهای متعددی دارد که هدف اصلی این آیات پرهیز از ترجیح دنیا بر آخرت است.^۵ حیات خدا حیات واقعی که تنها درباره ذات خداوند به کار می رود: (اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ).^۶ حیات معانی گسترده ای دارد که از همه بالاتر درباره خداوند به کار می رود، زیرا حیات حقیقی و ازلی و ابدی و ثابت و پایدار که هیچ گونه مرگی در آن نیست، فقط حیات خداوند است. حیات او هیچ شباهتی به حیات سایر موجودات زنده ندارد. طیب به معنای، پاک حلال و امثال آن است.^۷ طیب مقابل خبیث که طبع آدمی از آن تنفر دارد.^۸ کلمه طیب همان شهادت بر وحدانیت خداوند و نبوت حضرت محمد(ص) است. علامه طباطبایی می فرماید: کلمه طیب در مقابل کلمه خبیث معنای ملائمت با نفس و طبع هر چیزی را می دهد مثل کلمه طیب که به معنای آن سخنی است که گوش از شنیدن آن خوشش می آید و همین گونه است عطر طیب که حس بویایی انسان از بوی آن خوشش می آید و مکان طیب یعنی آن محلی که با حال کسی که می خواهد در آن محل جا بگیرد سازگار باشد.^۹ خداوند متعال در آیه ۱۰۰ سوره مائده و ۳۷ سوره انفال و همچنین در در آیه ۲ تضاد و تقابل خبیث در مقابل طیب اشاره فرموده است. حیات طیب در حقیقت پیدایش حیات جدید و فوق حیات معمولی و ظاهری است حیاتی بر خوردار است نورانیت است این حیات شکوفایی مرتبه فائده روح است که با اتصاف به عمل

^۵ نحل آیه ۱۰۷.

^۶ بقره: ۲۵۵؛ آل عمران.

^۷ راغب اصفهانی، ۱۴۲۶ق: ۵۲۷، طبرسی، ۱۳۷۲، الف، ج ۱: ۵۰۳.

^۸ مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ ب، ج ۱: ۵۶۹.

^۹ طباطبایی ۱۴۱۷ق، الف، ج ۱: ۶۳۱.

ولایت شیاطین تن می دهد. قرآن درباره آنان چنین می فرماید: «وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا؛ هر کس شیطان را به جای خدا ولی خود برگزیند، زیان آشکاری کرده است.

دلدادگی برای خدا

دلدادگی مطلق به خدای متعال، ره آورد حیات طیبه در وجود انسان‌هایی است که شخصیت خود را به ایمان و عمل صالح آراسته‌اند این همان مفهوم آیه شریفه‌ای است که می فرماید: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ؛ مؤمنان تنها کسانی هستند که هر گاه نام خدا برده شود، دل‌هایشان بیمناک می گردد و هنگامی که آیات او بر آن‌ها خوانده می شود، ایمان‌شان فزونی می گیرد و فقط بر پروردگارشان توکل دارند. دل‌های چنین کسانی متعلق و مربوط به پروردگارشان است. آنان جز پروردگار را نمی خواهند و جز تقرب به او را دوست نمی دارند و جز از سخط و دوری او نمی هراسند. از دریچه دید آنان هر چه را که خدا آفریده است، زیبا و احسن و زشتی فقط نافرمانی خدای عالمیان است.

آرامش حقیقی

یکی دیگر از مراتب و آثار حیات طیبه، آرامش حقیقی در زندگی، ایمان که همان به یاد خدا بودن و آرام بخش روح و جسم انسان است؛ همان گونه که قرآن می فرماید: «مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ؛ هر گاه به خداوند یگانه و روز جزا، ایمان بیاورند و عمل صالح انجام دهند، نه ترسی بر آن‌هاست و نه غمگین خواهند شد؛ یعنی آرامشی معنوی و روحانی بر زندگی آنان حاکم خواهد شد. حقیقتاً حیات طیبه، آرامش و

امنیت روحی و روانی را در پی دارد؛ چنانکه خداوند درباره‌اش فرمود: «الَّذِينَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ»؛ خداجویان کسانی هستند که ایمان آورده‌اند و دل‌هایشان به یاد خدا مطمئن (و آرام) است. آگاه باشید تنها با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد.

نتیجه گیری

حیات طیبه حیاتی جدید غیر از آن حیاتی است که دیگران زندگی می‌کنند و در حقیقت می‌توان گفت زندگی حقیقی و واقعی است؛ که در این دنیا محقق می‌شود و مؤلفه‌های دستیابی به آن سبک زندگی اسلامی را ارائه می‌کند، آرامش، رضایت، کرامت، عدالت و تمام ویژگی‌های زندگی سعادت‌مند است. هدف آموزه‌های دینی رهایی از سبک زندگی غیر اسلامی و رسیدن به حیات طیبه است که تبلور سبک زندگی اسلامی است. باید دانست ظرف تحقق حیات طیبه هم در دنیا است و هم در آخرت؛ حیات طیبه و لقاء پروردگار هر دو با ایمان و عمل صالح به دست می‌آید از آن جهت که «حیات» سبب حس و حرکت در همه موجودات است، «حیات طیبه» نیز سبب می‌شود سیر در تجلیات انوار الهی و سبک زندگی جدید نورانی برای آدمی آسان شود.

منابع

قرآن کریم.

نهج البلاغه، ترجمه محمدجواد شریعت (۱۳۸۰)، تهران، اساطیر.

ابن منظور، محمد بن مکرم (۱۹۹۰م). لسان، العرب، بیروت، دار الفکر و دار

الصادر. ابوحیان اندلسی محمد بن یوسف (۱۴۲۰ق). البحر المحيط صدقی

، جمیل، بیروت، دار الفکر ابوالفتوح رازی حسین بن علی محمد (۱۴۰۸ق).

روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن ترجمه جعفر یاحقی و محمد مهدی
ناصح مشهد بنیاد پژوهشهای اسلامی.

بروجردی، سید محمد ابراهیم (۱۳۶۶). تفسیر جامع تهران صدرا. بغدادی
علاءالدین علی بن محمد (۱۴۱۵ق). لباب التأویل فی معانی التنزیل، محمد علی
شاهین، بیروت، دار الکتب العلمیه.

بیات محمدرضا (۱۳۹۰) دین و معنای زندگی در فلسفه تحلیلی قم دانشگاه
ادیان و مذاهب. بیضاوی عبدالله بن عمر (۱۴۱۸ق). انوار التنزیل و اسرار
التأویل، محمد عبد الرحمن المرعشی، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۳۸۸). غرر الحکم و درر الکلم قم، دفتر نشر
فرهنگ اسلامی. ثعلبی نیشابوری، ابو اسحاق احمد بن ابراهیم (۱۴۲۲ق). .

الکشف والبیان عن تفسیر القرآن بیروت، دار احیاء التراث العربی.
تفسیر عاملی، تهران، صدوق. غزالی، محمد بن محمد (بیئت احیاء العلوم الدین،
تحقیق عبدالرحیم حافظ العراقی، بیروت، دار الکتب العربی.

پژوهشهای گفتمان تمدنی انقلاب اسلامی / سال دوم / شماره چهارم پاییز و
زمستان ۱۴۰۱ مصطفوی، حسن (۱۴۳۰ق). التحقیق فی الکلمات القرآن الکریم،
بیروت، دار الکتب العلمیه. مظهری، محمد ثناء الله (۱۴۱۲ق). التفسیر، المظهری
، پاکستان، مکتبه رشديه.

جرجانی، ابوالمحاسن حسین بن حسن (۱۳۷۷) جلاء الالذهان وجلاء الاحزان،
تهران، دانشگاه تهران.

- جعفرزاده محمدحسن. (۱۳۹۳). منشور فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری، تهران ولای منتظر. حجازی، محمد محمود (۱۴۱۳ق). تفسیر، الواضح، بیروت، دار الجیل الجدید. خوانساری، جمال الدین. (۱۳۶۶). شرح غرر الحکم، تصحیح محدث، ارموی، تهران، دانشگاه تهران.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۱۴۲۶ق). مفردات الفاظ، القرآن صفوان عدنان داوودی، قم، طلیعه نور.
- زمخشری، محمود (۱۴۰۷ق). الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل، بیروت، دار الکتاب العربی. شبر، عبدالله (۱۴۱۰ق). تفسیر القرآن الکریم، قم، دار الهجره. طباطبائی، سیدمحمد حسین (۱۴۱۷ ق) . المیزان فی تفسیر القرآن، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- طوسی، محمد بن حسن (بی تا) التبیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دار احیاء التراث العربی. عاملی، ابراهیم (۱۳۶۰).
- غضنفری علی زهرا آریانی (۱۳۹۵) رابطه سبک زندگی اسلامی با حیات طیبه از منظر قرآن، تهران همایش سراسری علمی - پژوهشی سبک زندگی.
- فخرالدین رازی ابو عبدالله محمد بن عمر (۱۴۲۰ق). مفاتیح الغیب، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
- قرطبی، محمد بن احمد (۱۳۶۴). الجامع لاحکام القرآن، تهران ناصر خسروکلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۳۰ق)، الکافی، قم، دار الحدیث للطباعة والنشر.

مکارم شیرازی، ناصر (۱۴۲۱ق). الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل، قم،

مدرسه امام علی بن ابی طالب . (۱۳۷۴) . تفسیر ، نمونه ، تهران دار الکتب

الاسلامیه.

مؤدب، سیدرضا و ابراهیم رضایی آدریانی (۱۳۹۶). ضرورت استنباط سبک

زندگی از قرآن»، پژوهشنامه تفسیر و زبان، قرآن س ۶ ، ش ۱، ص ۱۱۱-۱۲۸.

نخجوانی نعمت الله بن محمود (۱۹۹۹). الفواتح الالهیه والمفاتیح الغیبیه،

مصدر دار رکابی للنشر.

نراقی احمد بن محمد (۱۳۷۸). معراج السعاده، قم، هجرت.